

Forfatter: Jens Kristian Andersen

Titel: Klassicismen (1700-1760)

Citation: Jens Kristian Andersen: "Klassicismen (1700-1760)", i Jens Kristian Andersen: *Klassicismen (1700-1760)*. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-periods-klassicismen1700-60-shoot-idm140580044157840.pdf> (tilgået 20. april 2024)

I parodiens hulspejl

Som nævnt ovenfor er den klassicistiske poetik normativ, dvs. lovgivende, foreskrivende og regulerende. Dette autoritære præg spores næppe på noget andet område så stærkt som inden for *dramaturgien*. Dramaet, den litteraturform, der skal kunne både læses, ses fremstillet og høres reciteret, blev den digtart, hvis dyrkere lettest kunne komme til at støde an mod 'reglerne'. Hvis vi i Danmark inden for det her afhandlede tidsrum, 1700-60, havde haft tradition for seriøs dramatik, fx en tragedie-tradition, havde vi heri kunnet studere klassicismens æstetiske 'lovgivning' gennem dens konsekvenser for den sceniske praxis. Nu byder perioden imidlertid næsten 'kun' på den mere muntre komediedigtning, der ikke er nær så forpligtet til at tage den strenge fransk-klassiske dramaturgi alvorligt; Holberg tillod sig fx adskillige friheder, når det kom til praxis, skønt han principielt, dvs. i teorien, tilsluttede sig denne dramaturgi, der for ham sikrede et nødvendigt mindstemål af 'orden' i det dramatiske kunstværk.

For at kunne studere den klassicistiske dramaturgi i dens konkrete sceniske udførelse vender vi os derfor imod *teaterparodierne*, på hvilke vi i det 18. årh. besidder to prominente eksempler på dansk grund. Den ene af disse parodikomedier angriber den konsekvente tilsidesættelse af 'reglerne', med kaotisk dramatik til følge, den anden angriber 'reglernes' pedantiske overholdelse og viser, at de ikke i alle forbindelser er egnede til at sikre den seriøsitet, de skulle garantere. Det drejer sig om hhv. Holbergs *Ulysses Von Ithacia* [dvs. Odysseus af Itaka] *Eller En Tydsk Comoedie* (opf. 1724, udg. 1725) og J.H. Wessels (1742-85) *Kierlighed uden Strømper* (udg. og opf. 1772), der trods sit sene tilkomsttidspunkt omtales på dette sted, fordi en bedre belysning af just klassicismens dramaturgi næppe kan tænkes.

Ligesom *Peder Paars* (jf. ovenfor) rummer *Ulysses* både travesti og parodi. Travestiens genstand er de ærværdige stofkilder: de homerske digte og Vergils *Æneiden*. Parodiens genstand, hvortil komedietexten tilbagevendende henviser (bl.a. i undertitlen), er den tyske skuespillertrup i Brolæggerstræde, der på komediens tilblivelsestid konkurrerede om publikums gunst med 'Holbergs teater' i Lille Grønnegade. Denne trup excellerede i de såkaldte Haupt- und Staatsactionen, en effektiv rabalderdramatik med historiske emner (ikke uden slægtskab med Shakespeares "histories", men væsentlig grovere og mere primitiv). Holberg-komediens dramaturgiske parodi fremkommer ved overdrivelse netop af det parodierede teaters brud på reglerne for den fransk-klassiske dramatik, som dermed belyses indirekte, men tydeligt. Ikke blot sker der i stykkets løb stadige og demonstrative krænkelser af denne dramaturgis overordnede krav til sandsynlighed ('les vraisemblances') og anstændighed ('les bienséances'), men også dens mere tekniske fordringer til tidens, stedets og handlingens enhed tilsidesættes - mildt sagt.

I *Kierlighed uden Strømper* rammer parodien ikke kun i centret af det fransk-klassiske teater (Corneille), men også i dets periferi, dvs. derivater heraf i Frankrig (Voltaire) og Danmark (Fasting, Bredal, altså det aktuelle seriøse, heroiske skuespil). Personkredsen, der i fransk-klassisk dramatik udgøres af helte, aristokrater og regenter, befinder sig her hos Wessel i et jævnt håndværkermilieu, antallet er dog lige så skematisk-begrænset som dér, nemlig til de elskende, Grete og skrædderen Johan, dennes rival, skomageren Mads, samt de for dialogen uundværlige 'fortrolige' (de franskes 'confidants'), som er Gretes Mette og Mads' Jesper. Den klassiske tragedie-konflikt mellem den ædle og den skønne passion, mellem pligt og kærlighed, er i parodien 'trukket ned' til at gælde problemet om 'helten' Johans manglende hvide silkestrømper til brylluppet med Grete, strømper, som han kun kan erhverve ved at stjæle dem fra Mads; han pådrager sig herved en tragisk skyld, som han - da han opdages - kun kan sone med selvmord, hvori han - umotiveret og farceagtigt - følges af stykkets øvrige personer. Den fransk-klassiske tragedies restriktive krav til god smag ('bienséance'), herunder forbud mod enhver omtale af kropslighed, krænkes i parodien demonstrativt ved, at håndværksfolkene optræder konstant spisende (ærter og flæsk) og åbenmundede m.h.t. erotisk attrå. Ligesom personerne explicit henviser til deres heltestatus og de dermed forbundne konventioner, opfylder parodien de formelle krav til aktantal (fem, med peripeti i tredje) og til tidens, stedets og handlingens enhed (tidens allerede i indledningsverset: "Du aldrig bliver gift, hvis det i Dag ei skeer!" (*Samlede Digte*, 1901, p. 5). Versemålet er klassicismens foretrukne: alexandrinerne, som dog gennem Wessels versifikatoriske virtuositet må bære parodisk virkende, rent ud umulige syntaktiske konstruktioner som fx "Hvor seer jeg glad igien de mange Yndigheder,/ Som den maa være blind, der ei kan se hos eder" (p. 11).